

ORD OM ORD

Mange ord i språket vårt har en opprinnelse som for lengst er glemt, og ofte kan vi heller ikke uten videre tenke oss til hva ordene egentlig betyr. Vi håper leserne vil finne glede i en spalte der vi vil ha små epistler om ord vi bruker til daglig, men som de færreste av oss kan forhistorien til. I denne spalten er det mer enn ønskelig med innlegg fra leserne. Det sitter vel kolleger rundt om i landet med kunnskap på feltet, og her får de altså muligheten til å utfolde seg for bredt publikum!

Alarmen

går ofte før ambulansen rykker ut. Ordet alarm er et italiensk militæruttrykk: «al arme» = til våpnene! «Armering» og det franske ordet «gendarmes» (polisoldater = gens d'armes = våpenmenn) har samme opprinnelse.

Ambulanse

er et fransk ord. Opprinnelig sa man «hôpital ambulant» som da betød «vandrende sykehus». På Napoleons tid var dette et nytt alternativ for å gi soldatene bedre behandling enn tidligere. Vi kan jo ane hvilke muligheter sykehuseene hadde for å gi behandling på denne tiden, så dette var sikkert et stort fremskritt i medisinen verden. Når britene overtok ideen forkortet de ordet til «ambulanse». Med økende sykehusutbygging har ordet så fått betydningen syketransport og ikke ambulerende hospital, selv om godt utstyrte ambulanser også idag har mange sykehusfunksjoner med seg ut til pasientene.

Ordet «*hospital*» kommer fra det latinske språket og beskriver en «leilighet for fremmede og gjester». «Hotell» og de engelske ordene «host» (vert) og «hospitality» (gjestfrihet) er også avledet av dette ordet. Alle gjester er ikke like vennligsinnete, og det engelske ordet «hostile» som betyr «fiendtlig», viser at man har avledet ord med vidt forskjellig betydning fra samme latinske opprinnelse.

Det tyske ordet *spedalsk* er avledet av siste del av ordet hospital og betyr rett og slett «en som bør ligge på hospital». Den gangen ordet oppstod var sykehus kun en oppbevaringsanstalt for uhelbredelig syke, og særlig de spedalske ble tvangsinnlagt på hospitaler for å unngå smitte til friske medborgere.

Handicap

– egentlig: «hand-in-cap» – er et ord fra det engelske sportslivet. Selv om ordet i medisinsk sammenheng er «avregistrert» (forståelig nok når man kjenner hvor ordet kommer fra), tillater jeg meg allikevel å ta det fram her fordi det har interessant opprinnelse. Ordet oppstod på 1800-tallet og beskriver en «ulempe eller byrde som minsker sjansen for suksess». I hesteveddeløp la man ekstra vekt på ryggen til favoritthester for å lage mer jevnt løp. Dette ble avgjort ved at man la veddeløpspengene i lua (cap) til en nøytral dommer som bestemte hvor stor ekstravekt hesten skulle ha. Hestens eier og den som veddet på den andre hesten stakk så hendene sine i lua og dersom begge trakk opp tomme hender betød det at vekta var akseptert, og veddeløpet kunne starte. Ordet brukes også i golf og betegner hvor mange slag en spiller bruker på å få ballen ned i banens hull.

Jannike Reymert

Kilder: Hjalmar Falk og Alf Torp: Etymologisk ordbog. Bjørn Ringstrøms Antikvariat. 1994. / Sverre Kloumann: Moro med ord. Aschehoug. 1999.